

Paulina Woźniak-Chojnacka*

EDUKACJA MEDIALNA SENIORÓW W KONTEKŚCIE ROZWIJAJĄCEGO SIĘ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Rozwijające się współcześnie społeczeństwo informacyjne wymusza zapotrzebowanie na człowieka potrafiącego sprawnie się poruszać w świecie nowych mediów. Korzystanie z nowoczesnych urządzeń mobilnych oraz możliwość załatwienia wielu ważnych spraw w krótkim czasie to tylko niektóre elementy ułatwiające codzienne życie przeciętnego człowieka. Określona wiedza teoretyczna z zakresu nowych technologii oraz pewne umiejętności praktyczne w posługiwaniu się narzędziami, które udostępnia rozwijające się społeczeństwo cyfrowe, jest zatem ważne dla funkcjonowania jednostki we współczesnym świecie. Należy wobec tego zwrócić uwagę na możliwości edukacyjne dzieci, młodzieży oraz ludzi dorosłych w zakresie korzystania z nowych mediów, aby uniknąć ich wykluczenia ze społeczeństwa ludzi posługujących się sprawnie nowoczesnymi technologiami. Najtrudniejsza w tym zakresie wydaje się edukacja medialna seniorów. Łukasz Tomczyk podkreśla, że praktyki edukacyjne w wielu państwach kładą nacisk na wyposażenie obywateli w odpowiednie kompetencje, które pozwolą przeciwdziałać rozwijającemu się wykluczeniu cyfrowemu. Odpowiednie przygotowanie seniorów do włączenia ich w społeczeństwo informacyjne zakłada przede wszystkim zagwarantowanie dostępu do Internetu oraz zapewnienie podstawowych umiejętności pozwalających sprawnie posługiwać się mediami cyfrowymi¹.

Głównym celem tekstu jest zatem ukazanie potrzeby edukacji medialnej seniorów², a także wskazanie konkretnych umiejętności, które pozwolą nie tylko ułatwić im życie, ale jednocześnie zaspokoją podstawowe potrzeby samorealizacji, uznania oraz rozrywki.

* **Paulina Woźniak-Chojnacka**, mgr – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu, Katedra Mediów i Technologii Informacyjnych, e-mail: p.wozniak-chojnacka@kmti.uz.zgora.pl.

¹ Ł. Tomczyk, *Seniorzy w świecie nowych mediów*, „E-mentor” 2010, nr 4, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/36/id/776> [dostęp: 17.08.2014].

² Przez pojęcie seniora (łac. ‘starszy’) rozumiemy osobę, która przeszła na emeryturę lub jest najstarszym wiekiem członkiem rodziny bądź rodu. Zob. <http://sjp.pwn.pl/szukaj/senior.html> [dostęp: 5.01.2015].

Funkcjonowanie osób starszych w zmieniającym się społeczeństwie informacyjnym

„Społeczeństwo informacyjne” to termin odnoszący się do swego rodzaju społeczności, która znajduje się na odpowiednio wysokim poziomie rozwoju technologicznego. Najcenniejszym i powszechnie znanym dobrem w tego typu społecznościach jest informacja, wykorzystywana zarówno w życiu społecznym, gospodarczym, kulturalnym, jak i politycznym. Istotną cechą takiego społeczeństwa jest bogata baza środków komunikacji i przetwarzania informacji, a także traktowanie komputera, Internetu i wszelkich technik cyfrowych jako najważniejszych aspektów codziennego życia i pracy zawodowej³. Zdaniem Magdaleny Nowackiej „społeczeństwo informacyjne” to określenie, które dotyczy wszystkich ludzi żyjących w strefie oddziaływań nowych mediów. Obejmuje osoby, które codziennie spędzają czas przed komputerem. Dotyczy to zarówno ludzi pracujących przy komputerze, jak również użytkowników Internetu czy ludzi starszych, którzy swój kontakt z nowymi mediami ograniczają do rozmów przez komunikatory, czy też sprawdzania etapu przyjęcia do sanatorium⁴. Analizując szczegółowo definicje społeczeństwa informacyjnego, Bronisław Siemieniecki wskazuje za Januszem Gniteckim, że jest to termin, który określa każdą cywilizację, w której centralną pozycję w społeczeństwie zajmują wiedza i informacja. Jednocześnie jako nowa cywilizacja techniczna wychodzi poza dotychczasowe schematy technologiczne, informacyjne i organizacyjne. Kreuje nowe oryginalne procesy tworzenia, gromadzenia, dysfunkcji, dystrybucji oraz wykorzystywania informacji. Jest to cywilizacja oparta na procesach przetwarzania informacji oraz przekraczania aktualnego stanu świadomości człowieka⁵.

Wśród cech społeczeństwa informacyjnego, które za Danielem Bellem przytacza Tomasz Goban-Klas, możemy wyróżnić:

- znaczenie wiedzy teoretycznej jako głównego źródła polityki i innowacji;
- dominację specjalistów oraz naukowców w strukturach zawodowych;
- dominujące znaczenie sektora usług w zakresie gospodarki;
- rozwój sektora czwartego, w skład którego wchodzi między innymi finanse i ubezpieczenia, oraz sektora piątego, czyli zdrowia, nauki i oświaty;
- zorientowanie na społeczną kontrolę rozwoju techniki;

³ M. Kęsy, *Społeczeństwo informacyjne w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości*, [w:] *Dydaktyka informatyki. Problemy i wyzwania społeczeństwa informacyjnego*, red. W. Furmanek, A. Piecuch, Rzeszów 2011, s. 75.

⁴ M. Nowacka, *Internetowe zaspokajanie potrzeb przez obywateli online*, [w:] *Komunikacja w cyberświecie*, red. S. Bębas, J. Plis, J. Bednarek, Radom 2012, s. 197.

⁵ B. Siemieniecki, *Pojęcie i podstawowe koncepcje społeczeństwa informacyjnego*, [w:] *Pedagogika medialna*, red. B. Siemieniecki, t. 2, Warszawa 2007, s. 33.

- tworzenie „technologii intelektualnych” w celu podejmowania decyzji politycznych i społecznych⁶.

Należy zatem zauważyć, że cechą człowieka żyjącego w nowoczesnym społeczeństwie cyfrowym jest posiadanie odpowiednich kompetencji, czyli wiedzy teoretycznej oraz praktycznych umiejętności pozwalających na sprawne posługiwanie się mobilnymi technologiami. Dominującą rolę w strukturach zawodowych społeczeństwa informacyjnego odgrywają specjaliści oraz naukowcy. Usługi udostępniane w ramach czwartego i piątego sektora, czyli finanse, ubezpieczenia, nauka, oświata czy zdrowie, pozwalają usprawnić gospodarkę państwową, a jednocześnie ułatwiają życie każdej jednostki. Nowoczesne technologie umożliwiają bowiem mobilny dostęp do własnych finansów z każdego miejsca na świecie (mobilne konta bankowe). Pozwalają kontrolować sprawy z zakresu służby zdrowia poprzez udostępnianie *on-line* informacji o wynikach badań, dostępie do lekarzy specjalistów, czy też wolnych miejscach w sanatoriach. Umożliwiają również szeroko rozumiane samokształcenie w zakresie różnych dziedzin życia. Senior funkcjonujący w społeczeństwie informacyjnym powinien zatem potrafić odpowiednio selekcjonować informacje oraz sprawnie poruszać się w świecie nowoczesnych technologii. Korzystanie na co dzień z komputera z dostępem do Internetu w celu znalezienia potrzebnych informacji bądź zapewnienia sobie rozrywki nie powinno stanowić dla niego problemu.

Postęp technologiczny oraz dynamiczny rozwój nowoczesnych dziedzin życia sprawiły bowiem, że w ciągle zmieniającym się społeczeństwie, nazywanym przez Bronisława Siemienieckiego „cywilizacją informacyjną”, pojawiło się zapotrzebowanie na samostanowiącego o sobie, upodmiotowionego człowieka zwanego „kognitariuszem”. Jego charakterystyczną cechą jest twórcze myślenie⁷ oraz aktywne działanie⁸. Wszelkie przeobrażenia związane z rozwojem społeczeństwa informacyjnego wywierają ogromny wpływ na życie każdej jednostki oraz sprawiają, że w ciągle zmieniającej się rzeczywistości istotna jest aktywizacja działań. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na potrzebę zrozumienia otaczających nas ludzi, ich pragnień i marzeń, sukcesów i porażek. Na szczególną uwagę zasługują zaś seniorzy⁹. Jest to bardzo istotne z ich punktu widzenia. Aktywizacja może być w tym przypadku warunkiem trudnym do zrealizowania, zwłaszcza w momencie przejścia na emeryturę, który, jak wskazuje Olga

⁶ T. Goban-Klas, P. Sienkiewicz, *Spółeczeństwo informacyjne: Szanse, zagrożenia, wyzwania*, Kraków 1999, s. 53.

⁷ Pojęcie twórczego myślenia definiowane jest jako umiejętność rozwiązywania problemów lub działalność, której rezultaty są społecznie aprobowane oraz przynoszą innowacyjne rozwiązania. Zob. http://www.mind4you.pl/sownik/tworcze_myshlenie.html [dostęp: 17.08.2014].

⁸ B. Siemieniecki, *Komputer w rozwoju twórczym człowieka*, <http://www.pedagogika.umk.pl/ztk/a9.htm> [dostęp: 17.08.2014].

⁹ I. Surina, *Spółeczne funkcjonowanie osób starszych w zmieniającej się rzeczywistości*, [w:] *Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społeczeństw*, red. T. Aleksander, Radom 2010, s. 68.

Czerniawska, stanowi ogromną zmianę w życiu każdej starszej osoby. Człowiek zrywa z dotychczasowym sposobem życia, a także z pełnionymi do tej pory rolami społecznymi. Olga Czerniawska podkreśla, że często przejście na emeryturę staje się powodem zaburzenia stałego porządku dnia. Człowiek może zapomnieć wyuczonych dotychczas czynności, a nawet się wyłączyć. Powodem bywa często porzucenie stylu życia „pracowitej mrówki” i jednocześnie przekształcenie się w „konika polnego”. Oczywiście wybór określonego stylu życia nie jest wcale łatwy. W zależności od działań, jakie podejmuje człowiek będący na emeryturze, możemy wyróżnić:

- styl rodzinny – polegający na życiu w małżeństwie emeryckim, pomocy dorosłym już dzieciom oraz wnukom, a jednocześnie na opiece, która absorbuje życie emeryta i staje się obowiązkiem (innym rodzajem pracy);
- styl rekreacyjny – elementem charakterystycznym jest wykorzystanie czasu wolnego na ulubione zajęcia, na przykład pracę na działce;
- styl społeczny – człowiek podejmuje wszelkie działania związane z działalnością w stowarzyszeniach społecznych, religijnych, charytatywnych, politycznych itp.;
- styl przedłużania aktywności zawodowej – dotyczy osób, które starają się zachować swoją aktywność zawodową poprzez uczęszczanie do prywatnych szkół wyższych, korzystanie z mediów, a także prowadzenie gospodarstw rolnych czy też własnych studiów aktorskich¹⁰.

Czerniawska podkreśla jednocześnie, że cechą charakterystyczną życia na emeryturze jest zmiana stylów. Rodzi się zatem potrzeba określenia zróżnicowanego stylu życia, który jest elementem stabilizacji dla przeciętnego emeryta¹¹. Ludzie na emeryturze często zmieniają swój styl życia, poszukując nowych sposobów na zagospodarowanie swojego czasu wolnego. Zamykanie się w sobie, ograniczenie kontaktów z innymi, utrata poczucia znaczenia oraz statusu społecznego to częste konsekwencje przejścia człowieka na emeryturę. Zmianom ulega także samoocena człowieka oraz jego postawy. Zaczynają dominować takie potrzeby, jak miłość, akceptacja i kontakt z innymi¹². Bezczywność zawodowa oraz nieumiejętność gospodarowania czasem wolnym wywołują często poczucie apatii, bezużyteczności i nudy. Zjawiskom tym można zapobiegać poprzez aktywizację seniorów w zakresie kształcenia ustawicznego¹³. Ciekawą formą edukacji skupiającą osoby starsze i organizującą im zajęcia tematyczne są uniwersytety trzeciego wieku (UTW). Seniorzy biorący udział w spotkaniach UTW mają możliwość nawiązania nowych kontaktów. Akceptacja innych podnosi samoocenę, a jednocześnie pozwala zmniejszyć poczucie bezużyteczności. Uczestnictwo w zajęciach zapewnia wolny czas

¹⁰ O. Czerniawska, *Nowe drogi w andragogice i gerontologii*, Łódź 2011, s. 151, 158-159.

¹¹ *Ibidem*, s. 151, 158-159.

¹² I. Surina, *op. cit.*, s. 70.

¹³ R. Błaszkiwicz, *Aktywizacja seniorów w społeczeństwie nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych*, [w:] *Komunikacja w cyberswiecie*, s. 325.

i zapobiega znudzeniu czynnościami dnia codziennego. Uniwersytety trzeciego wieku, a także domy kultury realizujące zajęcia dla seniorów, czy też kluby seniora pozwalają również podejmować naukę z zakresu obsługi komputera, Internetu czy innych technologii informacyjnych poprzez organizowanie odpowiednich zajęć. Seniorzy mają okazję poznać nowe narzędzia i programy komputerowe. Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że coraz więcej osób starszych przekonuje się do komputerów. Ryszard Błaszkiwicz podkreśla, że często nauka przychodzi im z ogromnym trudem, jednak nie poddają się, pomimo iż dla wielu z nich komputer jest nowością. Ponadto coraz więcej osób starszych potrafi komunikować się za pomocą nowoczesnych technologii. Komunikowanie się za pomocą telefonu komórkowego, a konkretniej prowadzenie rozmów, wysyłanie wiadomości tekstowych czy też zdjęć nie stanowią większego problemu, mimo że wraz z postępem technologicznym obsługa nowoczesnych telefonów stała się bardziej skomplikowana¹⁴. Należy wskazać, że oprócz umiejętności posługiwania się komputerem istotne w funkcjonowaniu ludzi starszych w społeczeństwie informacyjnym jest również wykorzystanie zasobów Internetu. Seniorzy potrafiący posługiwać się sprzętem komputerowym oraz korzystać z zasobów Internetu zaspokajają samodzielnie potrzeby akceptacji oraz kontaktów z innymi ludźmi poprzez wykorzystanie komunikatorów czy też umiejętnie korzystanie z serwisów społecznościowych. Zapobiegają nudzie, oglądając ciekawe filmy, słuchając dobrej muzyki czy też czytając dostępną w sieci literaturę. Zatem zajęcia komputerowe są doskonałym sposobem na zagospodarowanie czasu wolnego ludzi starszych. Umożliwiają rozwijanie umiejętności praktycznego wykorzystania nowoczesnych technologii. Odpowiednie ich wykorzystanie pozwala bowiem przeciwdziałać apatii, która u ludzi starszych spowodowana jest przejściem na emeryturę.

Jak wskazują badania kulturalnych aktywności osób starszych przeprowadzone od 24 sierpnia do 12 października 2012 roku na grupie 534 seniorów z 35 różnych miast Polski, seniorzy korzystają z zasobów Internetu. Niemalże codziennie korzysta z Internetu 24% badanych respondentów, kilka razy w tygodniu – 16,8% osób, a kilka razy w miesiącu – 9,1%¹⁵. W zmieniającym się społeczeństwie informacyjnym istotna staje się zatem edukacja medialna seniorów, która pozwoliłaby zwiększyć aktywność ludzi starszych w zakresie wykorzystania Internetu oraz innych nowoczesnych technologii. Funkcjonowanie w tak szybko rozwijającej się cywilizacji stałoby się nieco łatwiejsze, a umiejętnie wykorzystanie dostępnych powszechnie narzędzi pozwoliłoby usprawnić codzienne życie każdego seniora.

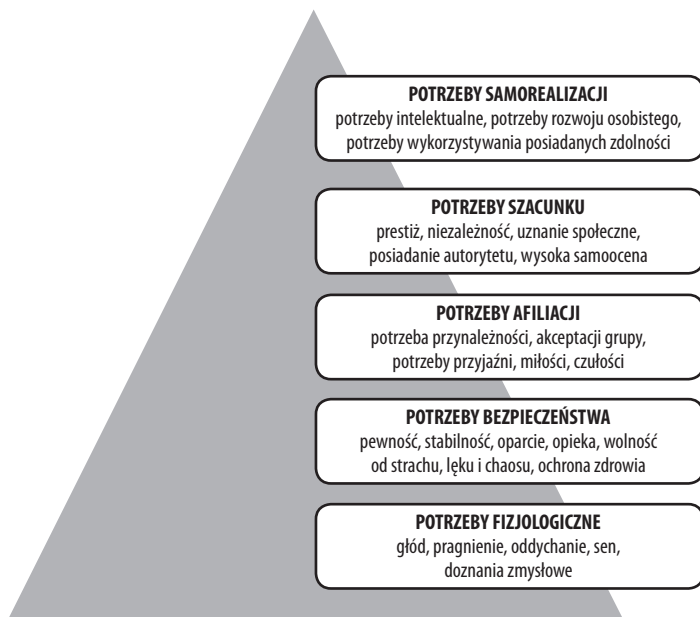
¹⁴ *Ibidem*, s. 327-328.

¹⁵ *Po co seniorom kultura? Badania kulturalnych aktywności osób starszych*, Poznań 2012, http://www.centrumis.pl/po-co-seniorom-kultura-raport-z-badania_1.html [dostęp: 22.08.2014].

Potrzeby ludzi starszych

Podstawowym czynnikiem warunkującym życie każdego człowieka jest zaspokajanie własnych potrzeb. Zachowanie człowieka jest bowiem motywowane przez niezaspokojone potrzeby¹⁶. Istnieje jednak zasadnicze pytanie: czy w ciągle rozwijającym się społeczeństwie informacyjnym możemy zaspokajać swoje potrzeby bez wychodzenia z domu? Czy istnieją technologie, które pozwolą seniorom usprawnić ich życie, a jednocześnie zaspokoić podstawowe potrzeby samorealizacji, uznania oraz rozrywki?

Mówiąc o zaspokajaniu potrzeb przez człowieka, możemy się posłużyć piramidą potrzeb Abrahama Maslowa. Wyróżnia on pięć podstawowych potrzeb, do których należą: potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwo, potrzeba przynależności i szacunku oraz potrzeba samorealizacji (zob. ryc. 1). Odnosząc się do piramidy potrzeb Maslowa, możemy za Magdaleną Nowacką wskazać, że są takie potrzeby, których nie możemy bezpośrednio zaspokoić przez Internet. Należą do nich niektóre potrzeby fizjologiczne takie, jak sen czy oddychanie¹⁷. Istnieje jednak szeroki wachlarz potrzeb, które człowiek jest w stanie zaspokoić bez wychodzenia z domu, ułatwiając sobie w ten sposób życie.

Rycina 1. Piramida potrzeb według Abrahama Maslowa

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2009, s. 62-71.

¹⁶ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 2009, s. 65.

¹⁷ M. Nowacka, *op. cit.*, s. 197.

Należy zwrócić szczególną uwagę na podstawową potrzebę fizjologiczną związaną z zaspokojeniem głodu i pragnienia. Oczywiście zaspokojenie tej potrzeby umożliwiają nowoczesne technologie. Obecnie istnieją sieci sklepów, które pozwalają dokonać zakupu określonych towarów bez wychodzenia z domu wraz z dostawą pod wskazany przez klienta adres. Ponadto restauracje czy też bary pozwalają zamówić gotowe dania.

Kolejną istotną dla starszego człowieka grupą potrzeb są potrzeby bezpieczeństwa. Wśród nich możemy wskazać potrzebę opieki, pewności, ochrony zdrowia czy też oparcia ze strony innych ludzi. Realizacja ich jest możliwa bez wychodzenia z domu. Możemy bowiem zamówić leki z apteki *on-line*, zarezerwować wizytę u lekarza, sprawdzić wyniki badań na specjalnych stronach udostępnianych przez laboratoria medyczne, czy też sprawdzić listę dostępnych szpitali czy sanatoriów. Ponadto istnieją blogi prowadzone przez lekarzy specjalistów czy też fora internetowe, które dostarczają często fachowych porad zdrowotnych, udostępniają informacje o lekach czy też opinie o wybranych lekarzach. Dostęp do tego typ usług podnosi poczucie bezpieczeństwa u seniorów.

Zawieranie znajomości internetowych na forach dyskusyjnych, portalach społecznościowych czy też czatach pozwala zaspokoić potrzeby przynależności do grupy, akceptacji, przyjaźni czy czułości. Odpowiednio dobrane słowa i komentarze często znaczą więcej niż bezpośredni kontakt z człowiekiem. Ponadto, jak wskazuje Magdalena Nowacka, potrzeby, takie jak uznanie, prestiż czy dowartościowanie możemy zaspokajać poprzez komunikowanie się z ludźmi za pomocą mediów społecznościowych. Jest to istotny element w życiu osób starszych, które przeszły już na emeryturę. Komentarze na forach, pozytywne recenzje krytyków, pisane z odpowiednim szacunkiem wiadomości czy też liczba wyświetleń na stronie to elementy, które w istotny sposób wpływają na podniesienie statusu danej jednostki¹⁸.

Patrząc na kolejny poziom piramidy potrzeb Maslowa, należy zwrócić uwagę na przebiegającą na różnych płaszczyznach potrzebę samorealizacji. Istotna dla osoby starszej jest możliwość poszerzania swojej wiedzy, którą umożliwiają: platformy e-learningowe pozwalające przygotować kursy, szkolenia, umożliwiające naukę języka czy też studia przez Internet; biblioteki mające katalogi *on-line*, które pozwalają wypożyczyć wybrane książki przez Internet; książki w postaci elektronicznej. Rozpatrując płaszczyznę estetyczną, należy pamiętać przede wszystkim o pięknie i sztuce. W tym zakresie swoją rolę idealnie odgrywają wirtualne spacerunki po muzeach, pozwalające zwiedzić dane miejsce bez wychodzenia z domu; osobisty wirtualny trener, który pomoże ukształtować naszą sylwetkę czy też transmisje *on-line* pozwalające śledzić poczynania naszych sportowców¹⁹.

¹⁸ *Ibidem*, s. 199.

¹⁹ *Ibidem*.

Biorąc pod uwagę sposoby zaspokajania wymienionych potrzeb bez wychodzenia z domu, należy podkreślić, że istotna staje się znajomość nowych technologii, a zwłaszcza umiejętność posługiwania się sprzętem komputerowym z dostępem do Internetu oraz obsługa nowoczesnych telefonów, tabletów czy telewizorów. Jak podkreśla Łukasz Tomczyk, nowe media stanowią dla seniora łatwo dostępne źródło informacji. Umożliwiają kontakt z najbliższymi osobami, urozmaicają ich życie społeczne, a także stają się elementem rozwijającym zainteresowania oraz zaspokajającym potrzeby ludzi starszych. W szybko rozwijającym się społeczeństwie informacyjnym media kształtują relacje społeczne, zapewniają rozrywkę, a także podnoszą jakość życia. Istotne jest zatem wyposażenie ludzi starszych w odpowiedni sprzęt, a także nabycie przez nich odpowiednich kompetencji w posługiwaniu się nowymi mediami, które pozwolą im godnie żyć w rozwijającym się społeczeństwie cyfrowym²⁰.

Z badań przeprowadzonych przez Barbarę Szmigielską, Annę Bąk i Aleksandrę Jaszczak wynika, że sami seniorzy uważają, że korzystanie z komputera z dostępem do Internetu przynosi im wiele korzyści. Określają Internet jako „okno na świat”, „dużą bibliotekę” czy też „drugą głowę”. Wykazują chęć korzystania z nowych technologii, gdyż pozwalają one na szybkie zdobywanie informacji oraz ułatwiają komunikację. Jednocześnie wskazują, że motywacją do korzystania z komputera z dostępem do Internetu była dla nich najczęściej chęć zaimponowania wnukom, a dodatkową pobudką – częsty kontakt z rodziną spowodowany potrzebą pomocy osobie starszej w posługiwaniu się sprzętem i zdobywaniu umiejętności korzystania z różnego rodzaju serwisów internetowych. Ponadto badani seniorzy wskazywali, że istotna jest dla nich poprawa poczucia własnej wartości spowodowana umiejętnością korzystania z nowoczesnych technologii. Odpowiednie dowartościowanie oraz ciekawość nowych możliwości, jakie dają media, sprawiają, że seniorzy znajdują w nich sposób na nudę²¹.

W kontekście rozważanych problemów istotna zatem staje się potrzeba edukacji medialnej seniorów, a także nabycie konkretnych umiejętności w zakresie posługiwania się nowymi technologiami. W rozwijającym się społeczeństwie informacyjnym pozwolą one nie tylko usprawnić życie ludziom starszym, ale jednocześnie zaspokoją podstawowe potrzeby samorealizacji, uznania oraz rozrywki, które są niezwykle istotne z ich punktu widzenia.

²⁰ Ł. Tomczyk, *op. cit.*

²¹ B. Szmigielska, A. Bąk, A. Jaszczak, *Komputer i Internet w życiu e-seniorów – doniesienie z badań jakościowych*, „Studia Edukacyjne” 2012, nr 23, https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/5910/1/studia_educ_23_s_343-366.pdf, 348-350 [dostęp: 18.08.2014].

Edukacja medialna seniorów

Edukacja medialna jest dziedziną kształcenia o charakterze interdyscyplinarnym. Istotą kształcenia w tym zakresie jest zdaniem Józefa Bednarka rola środków masowego przekazu w procesie socjalizacji, nauczania-uczenia się i wychowania. Głównym zadaniem jest przygotowanie człowieka do sprawnego przekazywania informacji za pomocą nowych technologii, kształcenie kompetencji do posługiwania się elektronicznymi multimediami oraz przygotowanie do krytycznego odczytywania znaczeń kultury wizualnej. Ze względu na to, że współczesne media traktowane są jako środki do uczenia się, ale również narzędzia komunikowania medialnego i pracy intelektualnej, za główny cel edukacji medialnej uważa się przygotowanie człowieka do aktywnego i odpowiedzialnego życia w społeczeństwie informacyjnym, a zwłaszcza do uczestnictwa w procesach komunikowania społecznego, szczególnie w warunkach narastającej globalizacji²².

Mówiąc o komunikowaniu, możemy wyróżnić dwa jego kierunki:

- odbiór informacji – związany z kompetencjami biernymi, takimi jak: rozumienie kodów i języka mediów, poprawny odbiór tekstów kultury oraz odpowiednie przygotowanie do odbioru przekazów medialnych;
- wejście w rolę nadawcy – dotyczące sprawnego posługiwania się mediami w zakresie przygotowania i przekazywania komunikatów²³.

Istotne zatem w komunikowaniu społecznym są odpowiednie kompetencje w zakresie korzystania z mediów, czyli wiedza teoretyczna oraz pewne umiejętności praktyczne potrzebne do odpowiedniego odbioru przekazów medialnych.

Łukasz Tomczyk wskazuje, że w kontekście wykorzystywania komputera w życiu osobistym należy wyróżnić dwie grupy kompetencji, które wzajemnie się uzupełniają i przenikają, a mianowicie kompetencje medialne oraz informatyczne²⁴. Mając na uwadze umiejętności medialne seniorów, należy za Andrzejem Serdyńskim uwzględnić teoretyczne kompetencje medialne (odnoszące się przede wszystkim do wiedzy ogólnej dotyczącej podstaw funkcjonowania i działania mediów oraz komunikacji medialnej i wiedzy z zakresu wykorzystania mediów w procesach socjalizacji), a także osobiste kompetencje medialne (czyli kompetencje ograniczające się do umiejętności krytycznej oceny mediów oraz indywidualnego korzystania z mediów zarówno w sposób aktywny, jak i bierny)²⁵. Biorąc pod uwagę rozwijające się społeczeństwo informacyjne, należy podkreślić, że edukacja medialna wśród dorosłych obywateli jest czynnikiem niezwykle

²² J. Bednarek, *Multimedia w kształceniu*, Warszawa 2012, s. 172-173.

²³ *Ibidem*, s. 174.

²⁴ Ł. Tomczyk, *op. cit.*

²⁵ A. Serdyński, *Kompetencje informatyczno-medialne nauczyciela*, Szczecin 2007, s. 41-42.

istotnym. Jak wskazuje Anna Kaczmarek, dzieci i młodzież mają odpowiednią wiedzę techniczną, by sprawnie obsługiwać narzędzia oraz wykonywać usługi sieciowe, natomiast brakuje im kompetencji pozwalających właściwie selekcjonować informacje zawarte w sieci. Dorośli natomiast, mimo że potrafią wybierać odpowiednie treści z Internetu, mają pewne trudności związane z obsługą komputera. Rodzi się zatem konieczność kształcenia deficytowych umiejętności trafnie dopasowanych do potrzeb oraz oczekiwań różnych grup wiekowych. Zadaniem edukacji medialnej jest zatem odpowiednie rozwijanie i kształtowanie kompetencji korzystania z mediów, gdyż jak podkreśla Anna Kaczmarek, ich brak stanowi źródło „ułomności cywilizacyjnej”²⁶.

Kształceniem seniorów w zakresie edukacji medialnej zajmują się między innymi uniwersytety trzeciego wieku, które udostępniają zajęcia komputerowe oraz inne kursy mające na celu rozwijanie kompetencji medialnych. Prowadząc zajęcia tematyczne, dostarczają seniorom odpowiedniej wiedzy teoretycznej z zakresu nowych technologii oraz umożliwiają nabycie odpowiednich umiejętności związanych z wykorzystaniem nowych mediów. Jednocześnie istnieje wiele placówek, takich jak: domy kultury, stowarzyszenia, kluby seniora, placówki kształcenia ustawicznego czy firmy szkoleniowe, które upowszechniają kształcenie seniorów, a także umożliwiają rozwój umiętnego posługiwania się nowymi mediami poprzez realizację darmowych lub odpłatnych szkoleń skierowanych bezpośrednio do ludzi starszych.

Podsumowując, należy podkreślić, że w wyniku gwałtownych przemian stwarzających wiele skomplikowanych problemów rodzące się społeczeństwo informacyjne stwarza dla seniorów nowe szanse edukacyjne. Istotnym zadaniem staje się przygotowanie człowieka do pełnego i racjonalnego korzystania z nowych technologii informatycznych, które mają coraz powszechniejsze zastosowanie we wszystkich dziedzinach jego życia. Ukierunkowanie działań oświatowych na kształtowanie świadomości, że media i informacje służą ludziom, ma na celu uświadomienie człowiekowi, że nowoczesna technologia, globalizacja i biznes nie mogą traktować go instrumentalnie. Edukacja medialna ma za zadanie przygotować jednostkę zdolną do funkcjonowania w nowej cywilizacji informacyjnej. Człowiek powinien potrafić posługiwać się nowoczesnymi mediami oraz rozumieć własne otoczenie, a nie tylko gromadzić wiedzę i udostępniane mu informacje²⁷.

W kontekście rozważanych zagadnień należy zatem podkreślić potrzebę edukacji medialnej seniorów. Zdobycie bowiem odpowiednich kompetencji, nabycie wiedzy oraz właściwych, konkretnych umiejętności posługiwania się nowymi technologia-

²⁶ A. Kaczmarek, *Edukacja medialna wobec zagrożeń cyberprzemocy i cyfrowego wykluczenia*, „Kultura. Media. Teologia” 2013, nr 13, s. 78.

²⁷ J. Bednarek, *op. cit.*, s. 265, 268.

mi pozwoli ułatwić życie ludziom starszym, a jednocześnie umożliwi zaspokojenie podstawowych potrzeb związanych z funkcjonowaniem jednostki w rozwijającym się społeczeństwie informacyjnym.

EDUKACJA MEDIALNA SENIORÓW W KONTEKŚCIE ROZWIJAJĄCEGO SIĘ SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

STRESZCZENIE: Głównym celem tekstu jest ukazanie potrzeby edukacji medialnej seniorów, a także wskazanie konkretnych umiejętności, które pozwolą nie tylko ułatwić im życie, ale jednocześnie zaspokoją ich podstawowe potrzeby samorealizacji, uznania oraz rozrywki. Autorka wskazuje, iż posiadanie określonej wiedzy teoretycznej z zakresu nowych technologii oraz pewnych umiejętności praktycznych w posługiwaniu się narzędziami, które udostępnia rozwijające się społeczeństwo cyfrowe, jest kluczową sprawą funkcjonowania jednostki we współczesnym świecie. W niniejszym artykule omówione zostały podstawowe potrzeby ludzi starszych oraz metody ich zaspokajania przy użyciu nowoczesnych technologii, a także funkcjonowanie seniorów we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja medialna, senior, społeczeństwo informacyjne.

MEDIA EDUCATION OF SENIORS IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPING INFORMATION SOCIETY

SUMMARY: The main purpose of the text is to show the need of media education of seniors, and indicate specific skills that will not only make their life easier, but at the same time will satisfy their basic needs like self-realization, recognition, and entertainment. The author indicates that the possession of a specific theoretical knowledge about the new technologies and some practical skills in the use of tools offered by the developing digital society is crucial for functioning in the modern world. In this paper the author discusses the basic needs of the elderly and the methods of satisfying them with using modern technologies, as well as the functioning of the seniors in the modern information society.

KEYWORDS: media education, senior, information society.